

พ ุทธศิลป์ไทยในบริบท อาเซียน*

ศักดิ์ชัย สายสิงห์**

บทคัดย่อ

บทบาทของงานพุทธศิลป์ไทยในอาเซียนนั้นแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 งานพุทธศิลป์ไทยที่รับมาจากประเทศอาเซียน

บทบาทของพุทธศาสนาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีต่องานศิลปกรรมไทยมากที่สุดได้แก่จากประเทศพม่า ศูนย์กลางทางพุทธศาสนา แบบเถรวาทรองลงมาจากศรีลังกา ศิลปะที่มีบทบาทมาก คือศิลปะพุทฺกาม มีต่อศิลปะล้านนาและสุโขทัย ส่วนศิลปะจากประเทศอื่นๆ ปรากฏอยู่น้อยมาก เช่น ศิลปะชวาภาคกลางซึ่งเป็นมหายานปรากฏต่อสมัยศรีวิชัย ส่วนศิลปะเขมรมีบทบาทต่อรูปแบบศิลปกรรมกับคติความเชื่อที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม เช่น เจดีย์ทรงปราสาท พุทธศิลป์จากเวียดนามมีปรากฏหลักฐานเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

* จากบทสรุปงานวิจัยเรื่อง “พุทธศิลป์ไทยในบริบทอาเซียน” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยศูนย์จากศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. 2560.

** ศาสตราจารย์ ดร.ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: SAISINGHA_S@su.ac.th

วันที่รับบทความ 5 สิงหาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ 16 กันยายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ 12 ตุลาคม 2563

ส่วนที่ 2 บทบาทของงานพุทธศิลป์ไทยต่อประเทศอาเซียน

งานพุทธศิลป์ไทยมีบทบาทอย่างมากต่อพุทธศิลป์ลาวและพุทธศิลป์เขมร ด้วยเหตุที่เป็นประเทศที่รับพุทธศาสนาแบบเถรวาทด้วยกัน มีอาณาเขตติดต่อกัน และมีความสัมพันธ์ทางด้านภาษา วัฒนธรรมและการเมือง ส่วนบทบาทต่อพม่ามีอยู่น้อยมาก ปรากฏอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลายต่อรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปในสมัยสงครามเสียกรุงครั้งที่ 2 ซึ่งเหลือหลักฐานอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา พุทธศิลป์ไทย อาเซียน

Thai Buddhist Art in the ASEAN Context*

Sakchai Saising**

Abstract

The role of Thai Buddhist art in ASEAN is twofold:

I. As the recipient of Buddhist art influences from other SEA countries

The main artistic influence from Thailand's neighboring countries on Thai Buddhist art was from Myanmar, an important center of Buddhism, second only to Sri Lanka. The most influential Burmese art style is Pagan art, especially on the Lanna and Sukhothai art. Art influences from other SEA countries are rarely found, except, for example, traces of Central Javanese art discovered in the Mahayana Buddhist art works of Srivijaya. Khmer art influenced Thai Buddhist architecture in terms of styles and concepts, as seen in the *prang*-style chedi or stupa. Buddhist art from Vietnam was also rare.

* This article is revised from a research titled "Thai Buddhist Art in the Southeast Asian Context" funded by the Centre for Buddhist Studies, Chulalongkorn University, in 2017.

** Professor, Department of History of Art, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. E-mail: SAISINGHA_S@su.ac.th

Received August 5, 2020, Revised September 16, 2020,

Accepted October 12, 2020

II. As the influencer of Buddhist art on other SEA countries

Thai Buddhist art had a major influence on the Buddhist art of Laos and Cambodia, probably due to the fact that all practice Theravada Buddhism, share borders, and have linguistic, cultural, and political affinities. The influence of Thai Buddhist art is rarely found in Myanmar, except for the little that remains from the Siamese settlement after the second invasion of Ayutthaya during the late Ayutthaya and early Rattanakosin period.

Keywords: Buddhism, Thai Buddhist art, ASEAN

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีเสาหลักหนึ่งร่วมกัน คือ สังคมและวัฒนธรรม ความร่วมมือกันระหว่างประเทศอาเซียนในเรื่องดังกล่าวเป็นจุดประสงค์หลักของกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมหลายด้าน ทั้งในด้านศิลปะ ศาสนา การท่องเที่ยว พุทธศิลป์ อันเป็นมิติวัฒนธรรมที่สำคัญมิติหนึ่งซึ่งรวมทั้งศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ และหนึ่งในวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภูมิภาคนี้ คือ งานพุทธศิลป์ เพราะเหตุว่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งกลุ่มประเทศในแถบนี้มีการรับวัฒนธรรมทางศาสนาจากอินเดียร่วมกันทั้งพุทธศาสนาแบบเถรวาทและแบบมหายาน โดยเฉพาะพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีบทบาทอย่างมาก จึงมีการติดต่อสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนกันซึ่งสะท้อนออกมาทางงานศิลปกรรม เราอาจศึกษาพุทธศิลป์ทั้งในเชิงความสัมพันธ์ทางศาสนา สัมพันธ์มิติระหว่างประเทศ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ความคิดความเชื่อ และการออกแบบเชิงศิลปะ ซึ่งมีทั้งการรับและให้แหล่งบันดาลใจทางศิลปะระหว่างประเทศอาเซียน แสดงถึงการเผยแผ่วัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในด้านพุทธศิลป์ระหว่างกัน เช่น พุทธศิลป์แบบพม่าแผ่เข้ามาในสมัยล้านนาและสมัยสุโขทัย แบบลาวหรือล้านช้างแผ่เข้ามาทางภาคอีสานในสมัยล้านช้าง และในทางกลับกันพุทธศิลป์ไทยก็แผ่ไปในประเทศอาเซียนเหล่านั้นเช่นกัน เช่นในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ช่างไทยได้ไปสร้างผลงานจิตรกรรมไว้ในประเทศพม่า หรือบทบาทของงานศิลปกรรมไทยที่ให้ไปยังประเทศลาว และกัมพูชาในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้น การวิจัยในเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงานศิลปกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาในประเทศไทยและในอาเซียนได้ดียิ่งขึ้น

2. บทสรุปงานวิจัย

การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระพุทธรูปสมัยอมราวดี

พบที่ จ. นครราชสีมา

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อแรกรับวัฒนธรรมทางศาสนานั้น เริ่มต้นขึ้นพร้อมๆ กัน คือการได้รับอารยธรรมอินเดียจากการเดินทางติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างจีนกับอินเดีย จากหลักฐานเอกสาร

การติดต่อกันอาจเริ่มต้นมาแล้วตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 4 แต่เท่าที่พบหลักฐานรูปเคารพทางศาสนาที่นำเข้ามาจากอินเดียตามดินแดนต่างๆ นั้น ที่เก่าสุดมีทั้งรูปเคารพในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ โดยหลักฐานในพุทธศาสนาที่เก่าสุดและพบอยู่ทั่วภูมิภาค ได้แก่ พระพุทธรูปในสมัยอมราวดี มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 หรือ 10 ส่วนหลักฐานในศาสนาฮินดู ได้แก่ รูปพระนารายณ์ มีอายุเก่าสุดราวพุทธศตวรรษที่ 9 แสดงให้เห็นว่าในการเริ่มต้นของการรับวัฒนธรรมทางศาสนานั้น มีทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูที่เริ่มเผยแพร่เข้ามาพร้อมๆ กัน เพียงแต่ว่าดินแดนต่างๆ เหล่านั้นจะเลือกรับศาสนาใด ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้ปกครองที่จะเลือกรับให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและคติความเชื่อที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้คนในดินแดนนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่เลือกรับศาสนาฮินดู ได้แก่ ชาว (อินโดนีเซีย) กัมพูชา และเวียดนาม (จาม) อย่างไรก็ตามมีศาสนาพุทธแบบมหายานแทรกอยู่บ้างเป็นบางช่วงในระยะเวลาที่ศาสนาพุทธมหายานเจริญรุ่งเรือง เช่น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-15 เป็นต้น ส่วนดินแดนที่เลือกรับนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มวัฒนธรรมทางศาสนา ได้แก่ พม่า ไทย และลาว

ดังนั้นในส่วนของงานพุทธศิลป์ คือ ศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาในอาเซียน จึงมีความสัมพันธ์อยู่ในกลุ่มของประเทศที่เลือกรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทด้วยกัน คือ ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา (ในระยะหลัง) รวมทั้งเป็นประเทศที่มีชายแดนติดต่อกันด้วย จึงมีความสัมพันธ์ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และงานศิลปกรรม ส่วนประเทศที่นับถือศาสนาฮินดูและดินแดนไม่ติดต่อกัน ได้แก่ ชาว (อินโดนีเซีย) และเวียดนาม จึงมีงานศิลปกรรมที่มีความสัมพันธ์กันน้อยมาก เป็นเพียงอิทธิพลทางศิลปะและความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาสั้นๆ และเล็กน้อยมาก

ส่วนที่ 1 บทบาทของพุทธศิลป์อาเซียนที่มีต่อไทย

อิทธิพลศิลปะจากอินโดนีเซีย (ชวา) ที่มีต่อพุทธศิลป์ไทย

พระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

บทบาทของศิลปะจากประเทศอินโดนีเซียที่มีต่อพุทธศิลป์ไทยปรากฏอยู่น้อยมาก ด้วยเหตุที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนาและพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล ในช่วงที่มีความสัมพันธ์กัน คือ ศิลปะชวาภาคกลางนั้น ส่วนใหญ่เป็นศาสนาฮินดูและพุทธมหายาน และภายหลังตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมาชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนศาสนาเป็นศาสนาอิสลาม เหลือเฉพาะในหมู่เกาะบาหลีที่ยังคงเป็นศาสนาฮินดู ในส่วนที่น่าจะมีความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาและศิลปกรรมกับไทยบ้าง คือ ในสมัยที่พุทธศาสนามหายานเจริญรุ่งเรืองในหมู่เกาะชวา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งตรงกับสมัยศรีวิชัยทางภาคใต้ของประเทศไทย บทบาทสำคัญ คือ กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ที่ปกครองดินแดนแถบนี้และอาจรวมมาถึงดินแดนในคาบสมุทรมลายูและภาคใต้ของไทย ในช่วงหนึ่งอาจมีศูนย์กลางที่ภาคใต้ของไทย โดยพบจารึกที่กล่าวถึงพระเจ้ากรุงศรีวิชัย ที่สันนิษฐานว่า คือ อาณาจักรศรีวิชัย นั่นเอง

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

งานพุทธศิลป์ไทยที่มีความสัมพันธ์กับศิลปะชวาจึงน่าจะเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ คือส่วนหนึ่งที่เรียกว่าศิลปะศรีวิชัย งานศิลปกรรมสำคัญที่มีรูปแบบเหมือนกับศิลปะชวาภาคกลาง คือ งานสถาปัตยกรรมที่เป็น ปราสาท ซึ่งในศิลปะชวาเรียกว่า จันทิ คืออาคารที่ทำหลังคาซ้อนชั้นและมีการประดับปราสาทจำลองหรือสถูปิกะทั้งที่ด้านและที่มุม เช่น พระบรมธาตุไชยา ปราสาทวัดแก้ว วัดหลง เป็นต้น ส่วน งานประติมากรรม ได้แก่ รูปเคารพที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาหายานที่ชัดเจนที่สุด คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ที่มีรูปแบบเดียวกับศิลปะชวาภาคกลาง ทั้งลักษณะพระพักตร์และเครื่องทรงที่เป็นอิทธิพลศิลปะปาละ เป็นต้น

นอกจากนี้ งานศิลปกรรมส่วนหนึ่งได้ให้อิทธิพลมายังศิลปะสมัยทวารวดี แต่พบอยู่เพียงเล็กน้อยและไม่ค่อยชัดเจนนัก ส่วนหนึ่งปรากฏในลักษณะของแผนผังและส่วนฐานอาคาร เช่น ลักษณะการทำผังระบยยกเก็จที่สลับซับซ้อน มีส่วนฐาน

ที่เป็นแบบบัววลัย จนทำให้มีข้อสันนิษฐานว่ารูปแบบหนึ่งของเจดีย์สมัยทวารวดี น่าจะมีความสัมพันธ์กับศิลปะชวาภาคกลาง เช่น กลุ่มเจดีย์วัดพระเมรุ เจดีย์พระประโทน และจุลประโทน เป็นต้น

อิทธิพลศิลปะเขมรที่มีต่อพุทธศิลป์ไทย

ปราสาทประธาน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี

ศิลปะของประเทศอาเซียนที่ให้อิทธิพลต่องานศิลปกรรมไทยรองลงมาจากพม่า ได้แก่ กัมพูชา แต่ให้ในฐานะของงานศิลปกรรม เพราะเหตุว่าเขมรนับถือศาสนาฮินดูเป็นหลัก แต่ด้วยเหตุที่เขมรและไทยมีดินแดนติดต่อกัน และช่วงเวลาที่ยोजनाจักรกัมพูชาโบราณมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ได้แพร่ขยายอาณาเขตเข้ามาถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย งานศิลปกรรมเขมรจึงมีบทบาทต่องานศิลปกรรมไทย ทั้งในเรื่องของรูปแบบ การก่อสร้าง รวมทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ได้แก่ แนวความคิดทางด้านการปกครองที่ส่งผลต่อความเชื่อมาอย่างสุโขทัยและอยุธยา แม้ว่าดินแดนทั้งสองแห่งจะเลือกรับศาสนาพุทธแบบเถรวาท แต่ความเชื่อของฮินดูก็ยิ่งปรากฏแทรกอยู่ใน

ราชสำนัก เช่นเดียวกับงานศิลปกรรม ได้มีการนำรูปแบบของปราสาทเขมรมาดัดแปลงเป็นเจดีย์ทรงปราสาทในวัฒนธรรมพุทธศาสนา คือ รูปแบบเป็นปราสาทแต่นำมาทำหน้าที่เป็นเจดีย์ในพุทธศาสนา รวมทั้งรูปแบบพระพุทธรูปก็ได้แรงบันดาลใจมาจากศิลปะเขมรเช่นเดียวกัน

พระพุทธรูปปางมารวิชัย
แบบอุทธรุ่นที่ 2 ศิลปะอยุธยาตอนต้น
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

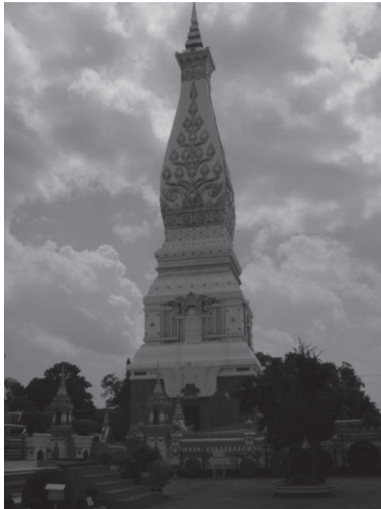
อิทธิพลศิลปะเขมรปรากฏอยู่อย่างมากในสมัยอยุธยาตอนต้นที่เป็นงานช่างที่สืบทอดมาจากสมัยลพบุรี เช่น ระบบแผนผังวัดที่ใช้ปราสาทเป็นประธานและมีระเบียงคดล้อมรอบ รูปแบบของปราสาทและลวดลายประดับที่พัฒนามาจากปราสาทเขมร มีการสร้างพระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ 2 ที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับสมัยลพบุรี มีลวดลายที่มีรูปแบบที่สืบทอดมาจากเขมรและลพบุรี แต่พอถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง ศิลปะเขมรก็จะค่อยๆ หดไป เมื่อมีกระแสวัฒนธรรมสุโขทัยและศิลปะล้านนาเข้ามาแทนที่ และศิลปะอยุธยา ก็พัฒนางานช่างของตัวเองอย่างสมบูรณ์จนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง

เมื่ออาณาจักรกัมพูชาโบราณล่มสลายลงภายหลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อันมีสาเหตุมาจากกษัตริย์องค์ต่อมา คือ พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ทรงอ่อนแอ พระองค์ได้เปลี่ยนศาสนากลับไปเป็นฮินดู เกิดการแย่งชิงราชสมบัติ ในขณะที่อาณาจักรอยุธยาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นบนที่ราบภาคกลางและเริ่มแผ่ขยายอำนาจไปยังอาณาจักรกัมพูชา ตั้งแต่สมัยของขุนหลวงพะงั่ว ได้ยกทัพไปตีอาณาจักรกัมพูชา จนถึงในสมัยเจ้าสามพระยาสามารถตีเมืองพระนครได้ทำให้เขมรต้องย้ายเมืองหลวงจากเมืองพระนครไปยังเมืองละแวก และตกอยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยา ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ด้วยอำนาจทางการเมืองของอยุธยาได้นำศาสนาพุทธเถรวาทเข้าไปยังดินแดนกัมพูชา ทำให้ชาวเขมรหันมายอมรับนับถือเถรวาทแทนฮินดู รวมทั้งยังได้ส่งอิทธิพลงานศิลปกรรมกลับไปยังดินแดนกัมพูชาอีกด้วย

อิทธิพลศิลปะเวียดนามที่มีต่อพุทธศิลป์ไทย

บทบาทของศิลปะจากเวียดนามที่มีต่อไทยปรากฏอยู่น้อยมากเช่นเดียวกับจากประเทศอินโดนีเซีย ด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ เป็นดินแดนที่ไม่มีเขตแดนติดต่อกันและความต่างทางด้านศาสนา กล่าวคือ ชาวเวียดนามเดิมคือชนชาติจามในสมัยอาณาจักรจัมปานั้นนับถือศาสนาฮินดู มีพุทธศาสนาแบบมหายานที่แทรกเข้ามาเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 เท่านั้น และหลังจากนั้นชนชาติเวียดนามได้เข้าครอบครองดินแดนเวียดนาม ซึ่งชนชาติเวียดนามเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธมหายานที่สืบทอดมาจากจีน จึงทำให้งานศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเปลี่ยนไปจากวิถีดั้งเดิม จึงนับว่ามีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้บทบาทต่อพุทธศิลป์ไทยมีอยู่น้อยมากหรือเกือบไม่ปรากฏหลักฐานเลย

พระธาตุพนม

ภาพสลักบนอิฐ พระธาตุพนม

ในส่วนที่พอจะสันนิษฐานว่าเป็นอิทธิพลศิลปะจาม (ศิลปะในยุคโบราณ) จึงมีเพียงแห่งเดียว คือ ที่พระธาตุพนม ซึ่งก็เหลือร่องรอยอยู่เล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ถือเป็นหลักฐานสำคัญของความสัมพันธ์ทางด้านพุทธศิลป์ ในส่วนที่เป็นงานศิลปกรรมของชาติเวียดนาม คือ ศิลปะญวน มาปรากฏอยู่ในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งงานศิลปกรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

วัดอนัมนิกายาราม (วัดญวนบางโพ) กรุงเทพฯ

ส่วนแรก เกิดจากภาวะสงครามในประเทศเวียดนาม ทำให้ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทยและขอตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียง ในช่วงนี้จึงเกิดการสร้างงานศิลปกรรมแบบญวนขึ้นตามความเชื่อทางศาสนาพุทธ มหายาน ศิลปะญวนที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีหรือสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ใช่เรื่องของอิทธิพลทางศิลปกรรม แต่เป็นรูปแบบของงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษเนื่องจากการเมือง การสงคราม และงานศิลปกรรมก็เป็นช่างไทยที่ออกแบบสร้างหรือร่วมสร้างให้ จึงเป็นงานในลักษณะของการผสมผสานรูปแบบ แบบเก๋งจีน หรือมีการผสมผสานวิหารอย่างไทยแต่ตกแต่งแบบศิลปะญวน เป็นต้น

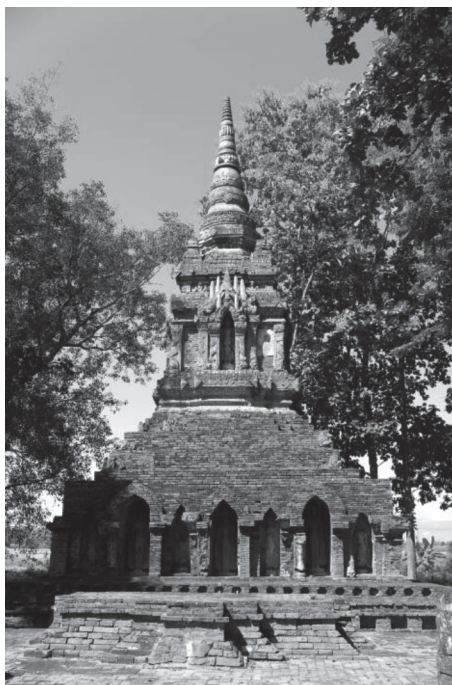

วัดพุทธสัมา จ. นครพนม สร้าง พ.ศ. 2468

ส่วนที่ 2 คือ งานสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า สิมญวน ที่เกิดขึ้นทางภาคอีสานของไทย ซึ่งทั้งรูปแบบและลวดลายเป็นงานช่างญวน เป็นงานที่เกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องของอิทธิพลทางศิลปะแบบทั่วไป แต่เป็นเรื่องของช่างญวนที่เข้ามารับงานสร้างสิม(โบสถ์)ตามวัดต่างๆ ในภาคอีสาน โดยนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า ศิลปะยุคโคโลเนียล และเทคนิคการก่อสร้างแบบก่ออิฐถือปูน อันเป็นรูปแบบและเทคนิคที่เกิดขึ้นใหม่ในยุคนั้น ทำให้เกิดกระแสนิยมในการสร้างสิมแบบญวนขึ้นทั่วภาคอีสานทดแทนสิมแบบพื้นเมืองเดิมที่ส่วนใหญ่เป็นงานไม้ สิมญวนมีรูปแบบใหม่ ทันสมัย มั่นคงแข็งแรง และประการสำคัญคือแรงงานถูก จึงทำให้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

อิทธิพลพุทธศิลป์พม่าที่มีต่อไทย

เจดีย์วัดป่าสัก เมืองเชียงแสน จ. เชียงราย

พุทธศิลป์ของประเทศอาเซียนที่มีบทบาทต่อพุทธศิลป์ไทยมากที่สุด ได้แก่ พม่า โดยปรากฏหลักฐานจำนวนมาก และกินระยะเวลาอย่างยาวนานเกือบทุกยุคทุกสมัย ด้วยเหตุที่ดินแดนทั้งสองรับวัฒนธรรมทางศาสนาพุทธเถรวาทเหมือนกันตั้งแต่ยุคแรกเริ่มมีวัฒนธรรมทางศาสนาเข้ามา และเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก เทียบเท่าศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญ ตั้งแต่วัฒนธรรมมอญทางตอนใต้ของพม่า วัฒนธรรมขอมหรือศรีเกษตรที่ร่วมสมัยกับทวารวดีของไทย จนมาถึงยุคที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยอาณาจักรพุกามที่มีฐานะเป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธเถรวาทแห่งหนึ่งของโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 จึงน่าจะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพุทธศาสนาที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ที่เดินทางไปสืบศาสนา ประกอบกับทั้งชาวมอญและพม่ามีความศรัทธาต่อพระพุทธรูปอย่างมาก สืบเนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเรื่องของการอุปถัมภ์พระพุทธรูป การสร้างวัดวาอารามขนาดใหญ่ การอุทิศส่วนกุศลแด่พระพุทธรูป เช่น ในสมัยพุกามมีการสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่มาก และมีจำนวนมาก เจดีย์มีการปิดทองทั้งองค์ มีการถวายสิ่งของมีค่าเพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นต้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่

พุทธศิลป์พม่ามีบทบาทชัดเจนมากในศิลปะพุกาม ที่เป็นแหล่งบันดาลใจมายังพุทธศิลป์ในล้านนา สุโขทัยและอยุธยา โดยเฉพาะในศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นดินแดนที่ใกล้ชิดกับพม่า ด้วยเหตุที่อาณาจักรพุกาม เป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่ง ได้ให้อิทธิพลมาในทุกๆ ด้านทั้ง เจดีย์ พระพุทธรูป ลวดลายและงานจิตรกรรม ส่วนในสมัยสุโขทัยนั้นบทบาทของศิลปะพุกามเหลือเพียงแรงบันดาลใจเพียงบางส่วน เช่น เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร และในงานจิตรกรรม ซึ่งพบอยู่ไม่มากนัก เพราะหลักใหญ่ของสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลทางศิลปะที่มาจากศาสนาจากลังกามากกว่า ส่วนในสมัยอยุธยาปรากฏหลงเหลืออยู่เล็กน้อยเท่านั้น ด้วยเหตุที่ดินแดนห่างไกลกัน และประกอบกับในสมัยอยุธยานั้น อาณาจักรพุกามได้ล่มสลายลงแล้ว จะมีพบบ้างในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีแทรกอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ในงานจิตรกรรมฝาผนัง แนวคิดและรูปแบบเจดีย์ เช่น เจดีย์ยอด ที่รับรูปแบบและคติจากเจดีย์วิหาร

ส่วนที่ 2 บทบาทของพุทธศิลป์ไทยต่ออาเซียน

บทบาทของงานพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านนั้นเริ่มต้นขึ้นอย่างแท้จริงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยมีปัจจัยที่สำคัญหลายอย่าง โดยเฉพาะด้านการเมืองและศาสนา ด้วยเหตุที่ดินแดนไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมานั้น มีอาณาจักรที่มั่นคงเข้มแข็งเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน 3 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย ล้านนา และอยุธยา และทั้ง 3 แห่ง เป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก อีกทั้งสถาปนาขึ้นในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านที่เคยเป็นศูนย์กลางทางอำนาจและศาสนาล่มสลายลง ได้แก่ อาณาจักรพุกามที่ถูกกองทัพของชาวมองโกลบุกเข้าทำลายจนล่มสลาย ส่วนอาณาจักรกัมพูชาภายหลังจากรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อำนาจทางการเมืองของเขมรที่มีต่อดินแดนต่างๆ ก็สิ้นสุดลงพร้อมกับศาสนาพุทธแบบมหายานก็สิ้นสุดลงไปพร้อมๆ กัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อาณาจักรต่างๆ ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองหรือดินแดนใกล้เคียงได้สถาปนาอาณาจักรของตัวเองขึ้น โดยเฉพาะอาณาจักรทั้ง 3 ของไทย ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและการปกครองของภูมิภาคนี้ในเวลาต่อมา

การที่อาณาจักรทั้ง 3 เป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทและน่าจะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพุทธศาสนาด้วย งานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นจึงกลายเป็นต้นแบบให้แก่ดินแดนใกล้เคียงที่ยอมรับนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาท และส่วนหนึ่งน่าจะมาจากอิทธิพลทางการเมืองด้วย โดยปรากฏชัดเจนมากในสมัยอยุธยา ที่มีอำนาจทางการเมืองสามารถปกครองดินแดนอื่นๆ โดยเฉพาะกัมพูชา จึงทำให้ชาวกัมพูชาหันมานับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอยุธยา งานพุทธศิลป์แบบอยุธยาจึงสะท้อนกลับไปยังดินแดนกัมพูชา เป็นต้น

อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อลาว

พระพุทธรูปยืน
พิพิธภัณฑสถานพระแก้ว นครเวียงจันทน์

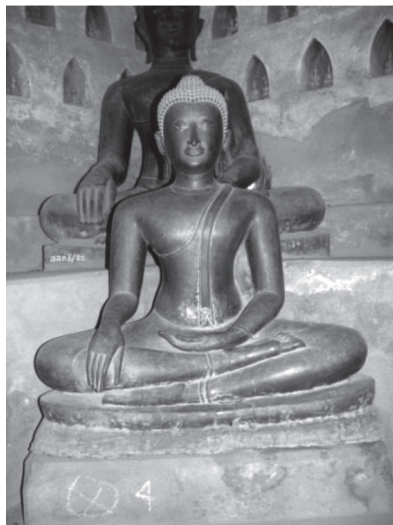

ด้วยเหตุที่ลาวกับไทยมีดินแดนติดต่อกัน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและภาษาที่ใกล้เคียงกัน สามารถสื่อสารกันได้ และเป็นดินแดนที่ยอมรับ พุทธศาสนาแบบเถรวาทมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มเมื่อมีวัฒนธรรมทางศาสนาเข้ามา พุทธศิลป์ไทยจึงมีบทบาทต่อพุทธศิลป์ลาวเป็นอย่างมากตั้งแต่สมัยสุโขทัย ล้านนา ยุคอยุธยา จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

พระบาง ประดิษฐานที่หอพระบาง พระราชวังหลวงพระบาง

อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยได้เริ่มต้นปรากฏในพุทธศิลป์ลาวโดยรับจากทวารวดี ภาควกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 หลังจากนั้นจึงมีความสัมพันธ์กับทวารวดี ในภาคอีสาน ในราวพุทธศตวรรษที่ 14-16 ตัวอย่างเช่นพระพุทธรูปที่มีลักษณะ เดียวกัน และที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมการใช้ใบสีมาซึ่งพบอยู่เฉพาะอีสานเหนือ พบในศิลปะลาวทั้งแถบเวียงจันทน์และสุวรรณเขต

พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดสี่สอ
นครเวียงจันทน์

พุทธศิลป์ไทยมาปรากฏในสมัยต่อมาในยุคเริ่มต้นเข้าสู่อาณาจักรล้านช้างราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 เริ่มจากหลักฐานที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับศิลปะลพบุรีจากภาคกลางของประเทศไทย หลังจากการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างจึงได้พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นการรับรูปแบบศิลปกรรมมาจากศิลปะสุโขทัย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่าในยุคเริ่มต้นอาณาจักรล้านช้างที่เมืองหลวงพระบางนั้นมีการรับศาสนาพุทธแบบลังกาวงศ์มาจากสุโขทัยโดยน่าจะรับผ่านมาจากเมืองน่าน

ธาตุน้อย วัดมหาธาตุ เมืองหลวงพระบาง

บทบาทของงานพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อลาวมาปรากฏอย่างชัดเจนมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ในสมัยที่อาณาจักรล้านช้างได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นและมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านนาด้านเครือญาติ งานศิลปกรรมส่วนใหญ่ในช่วงนี้จึงมีอิทธิพลของศิลปะล้านนา กษัตริย์ล้านช้างทรงขอพระสงฆ์และพระไตรปิฎก มีการอัญเชิญพระพุทธรูปล้านนามายังล้านช้าง และเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่งานพุทธศิลป์จากล้านนาไปสู่ล้านช้าง คือ ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐา ได้มีการอัญเชิญพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากล้านนาไปยังล้านช้าง จึงมีงานศิลปกรรมที่เป็นอิทธิพลศิลปะล้านนาในล้านช้างปรากฏอยู่

เป็นจำนวนมาก เช่น เจดีย์ทรง
ระฆังและเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนา
พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร และขัดสมาธิ
ราบแบบล้านนา เป็นต้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย
วัดธาตุหลวง เมืองหลวงพระบาง

พระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย

เมื่ออาณาจักรล้านนาสิ้นสุดลง
อาณาจักรล้านช้างได้ย้ายเมืองหลวงจาก
หลวงพระบางมายังนครเวียงจันทน์ ใน
ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ล้านช้างจึงมี
ความสัมพันธ์กับอาณาจักรอยุธยา งาน
พุทธศิลป์ลาวจึงมีการรับอิทธิพลของ
ศิลปะอยุธยาแทน ปรากฏตัวอย่างชัดเจน
ในเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม (หรือดอกบัว
เหลี่ยม) รวมทั้งเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่
มียอดเป็นทรงระฆังเหลี่ยมหรือทรงระฆัง
เพิ่มมุม ที่น่าจะเป็นการปรับปรุงรูปแบบ
มาจากเจดีย์เพิ่มมุมสมัยอยุธยาตอนกลาง
และการใช้ฐานสิงห์ของศิลปะอยุธยามา
เป็นฐานเจดีย์และฐานพระพุทธรูป

หอพระแก้ว นครเวียงจันทน์

อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ มีสาเหตุสำคัญจากการที่อาณาจักรลาวมาขึ้นต่ออาณาจักรไทย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ราชสำนักลาวได้รับขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนหนึ่งไปจากจากราชสำนักไทย การที่มีพระสงฆ์และช่างจากลาวมาศึกษาที่กรุงเทพฯ จึงทำให้งานพุทธศิลป์ลาวได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมทั้งรูปแบบและแนวความคิดไปใช้ และได้พบ

จิตรกรรมภายในลิ้มวัดป่าแค (ศรีพุทธบาท) เมืองหลวงพระบาง
แสดงภาพที่ได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์

หลักฐานว่าบางช่วงเวลาพระมหากษัตริย์ไทยทรงส่งช่างไปช่วยก่อสร้างด้วย ได้พบหลักฐานงานศิลปกรรมแบบรัตนโกสินทร์ เช่น สิม ที่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์และงานประดับตกแต่งลวดลายที่เรียกว่าลายอย่างเทศ เจดีย์ทรงเครื่อง และงานจิตรกรรมเขียนแบบรัตนโกสินทร์ทั้งรูปแบบและเรื่องราว เช่น เรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยยังปรากฏมาจนถึงยุคปัจจุบัน เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีต้นแบบจากภาพพิมพ์ของ ส. ธรรมรักษ์ดี เป็นต้น

อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อเขมร

บทบาทของพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อเขมรเริ่มต้นขึ้นภายหลังจากอาณาจักรกัมพูชาโบราณล่มสลายลงภายหลังรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 วัฒนธรรมเขมรก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ทั้งอำนาจทางการเมืองก็หมดลงพร้อมกับศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาหายาน อาณาจักรกัมพูชาเริ่มถูกรุกรานโดยกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา และตกเป็นเมืองขึ้นบางช่วงเวลา ชาวเขมรต้องทิ้งเมืองหลวง คือ เมืองพระนคร และย้ายราชธานี ไปยังเมืองอุดงจัมบิ เมืองละแวก และท้ายที่สุดไปอยู่ที่กรุงพนมเปญ ชาวเขมรได้ยอมรับนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่รับไปจากอยุธยา

พระพุทธรูปยืน ที่แสดงอิทธิพลศิลปะอยุธยา
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงพนมเปญ

ด้วยเหตุนี้เองจึงเริ่มมีการรับรูปแบบศิลปกรรมจากอยุธยาไปใช้ในศิลปะเขมร ที่เรียกว่าศิลปะสมัยหลังเมืองพระนคร อันเป็นรูปแบบของพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลไปจากศิลปะอยุธยาตอนต้น ซึ่งรูปแบบนี้อยุธยาก็พัฒนามาจากศิลปะเขมรและลพบุรี จึงแสดงให้เห็นถึงการรับ และเปลี่ยนวัฒนธรรมกลับไปยังเขมรอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ น่าจะมาจากการรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทเป็นสำคัญ

พระเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระมเหสีพันทราชา
(นักพระสัถยาหรือพระยาละแวก) เมืองอุดงจี่มีชัย

อิทธิพลทางศิลปกรรมอยุธยาที่มีต่อเขมรปรากฏชัดอย่างมากในสมัยอยุธยาตอนกลาง ที่ทางเขมรเกิดภัยสงครามกับเวียดนาม จนทำให้พระมหากษัตริย์เขมรและเหล่าขุนนางมาขอขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองขึ้น โดยมีธรรมเนียมของการส่งเจ้านายมาพำนักในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา เจ้านายหลายพระองค์มาประทับแล้วทรงกลับไปครองอาณาจักรกัมพูชา จึงมีการนำแบบอย่างราชประเพณีสยามกลับไปใช้ในราชสำนักเขมร ได้แก่ การสร้างเจดีย์แบบเพิ่มมุมและพระพุทธรูปแบบอยุธยา โดยเฉพาะเจดีย์เพิ่มมุมที่เป็นงานศิลปะสมัยอยุธยาตอนกลางและ

ใช้เป็นเจดีย์สำคัญบรรจุอัฐิเจ้านาย กษัตริย์กัมพูชาจึงนำรูปแบบและคติความเชื่อดังกล่าวไปใช้ในราชสำนักเขมร ดังปรากฏหลักฐานการสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิพระมหากษัตริย์ขึ้นที่เขาราชทรัพย์ เมืองอุดงค์ ประเพณีนี้กับรูปแบบเจดีย์ยังนิยมสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ด้วยเช่นกัน

พุทธศิลป์ไทยมามีบทบาทอย่างมากอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 ในยุคที่อาณาจักรกัมพูชามาขอขึ้นต่อราชสำนักสยาม ก่อนที่กัมพูชาจะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ด้วยเหตุผลเดียวกับในสมัยอยุธยา คือ เจ้านายและพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จมาประทับในราชสำนักไทย และบางพระองค์ได้เสด็จกับไปครองราชย์ จึงมีทรงนำแบบอย่างในราชสำนักสยาม รวมทั้งงานช่าง นาฏศิลป์ต่างๆ ไปใช้ในราชสำนักกัมพูชา กับอีกส่วนหนึ่งคือกลุ่มเมืองในปกครองของสยาม ได้แก่ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ที่มีการส่งขุนนางไทยไปปกครอง จึงมีการสร้างวัดอย่างไทยขึ้นเป็นจำนวนมากเช่นกัน

วัดปราบปรามปัจจามิตร (วัดกุดลโดนเตียว)

รูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏ เช่น รูปแบบแผนผัง เจดีย์เจดีย์ทรงเครื่อง โบสถ์ วิหาร ที่มีระบบหลังคาซ้อนชั้น การประดับเครื่องลายองแบบไทยประเพณี เช่น ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์และรอยระกาเป็นแบบนาคสะดุ้ง รวมทั้งงานประดับตกแต่ง เช่น ลวดลายอย่างเทศที่เป็นศิลปะแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 และ

สืบต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 และงานจิตรกรรมฝาผนังที่ทั้งรูปแบบ เรื่องราวและเทคนิคการเขียน รวมทั้งประเพณีการประดับตราพระบรมราชสัญลักษณ์ ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และเปลี่ยนเป็นตราแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5

จิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ รอบพระเบญจคต วัดพระแก้ว
พระราชวังจตุมณฑล

อย่างไรก็ตาม เขมรเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่มาแต่โบราณ มีคติความเชื่อและพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง งานศิลปกรรมหลายส่วนจึงมีลักษณะของศิลปะเขมรแทรกอยู่ด้วย เช่น เจดีย์ที่มีรูปแบบและสัดส่วนต่างออกไปจากต้นแบบของไทย มีการปรับเปลี่ยนส่วนยอดผสมผสานระหว่างเจดีย์เพิ่มมุมแบบอยุธยาและแบบเจดีย์ทรงเครื่องสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนของอาคารมีการนำรูปแบบศิลปกรรมแบบเขมรและคติความเชื่อมาปรับใช้แทนบางส่วน เช่น การทำเสาพาโลกลมขนาดเล็กรับชายคา การเปลี่ยนคันทวยที่เป็นตัวนาคนในศิลปะไทยมาเป็นรูปครุฑ ซึ่งถือเป็นแบบแผนของงานช่างเขมรอย่างแท้จริง

อิทธิพลพุทธศิลป์ไทยที่มีต่อพม่า

บทบาทพุทธศิลป์ไทยต่อพม่านั้นมีอยู่น้อยมากหรือแทบไม่ปรากฏเลย อาจมาจากไทยกับพม่าจะมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกันในด้านการสงคราม

เป็นหลัก โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาที่มีการรบกัันอยู่ตลอดเวลาจนถึงเป็นประเทศคู่สงครามกัน แต่บทบาททางด้านศาสนาที่ถ่ายทอดมาในงานศิลปกรรมกลับพบน้อยมาก ด้วยเหตุที่พม่าเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทมายาวนาน มีงานศิลปกรรมที่เป็นแบบแผนเฉพาะของตัวเอง มีช่างที่ชำนาญงาน รวมทั้งพมามีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง สามารถปกครองดินแดนไทยได้ในบางช่วงเวลา

จิตรกรรมฝีมือช่างชาวอยุธยา วัดมหาเจ็ดดอจี เมืองสะกาย ประเทศพม่า

อย่างไรก็ตามเราได้พบหลักฐานงานศิลปกรรมไทยในประเทศพม่าอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก และเหลือหลักฐานอยู่เฉพาะงานจิตรกรรมฝาผนัง ที่เขียนโดยฝีมือช่างไทย ตรวจสอบแล้วเปรียบเทียบกับกับงานช่างในสมัยอยุธยาตอนปลาย จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกลุ่มช่างที่ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยสงครามในคราวเสียกรุงครั้งที่ 2 ที่ได้มีการจับเชลย คือ สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรและข้าราชการสำนัก รวมทั้งช่างและนักแสดงในราชสำนักไปยังราชสำนักพม่า มีหลักฐานกล่าวว่าพระมหากษัตริย์พม่าโปรดการแสดงโขน และนาฏศิลป์ของไทย และให้มีการรวบรวมวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ได้พบงานพุทธศิลป์ที่หลงเหลือหลักฐานอยู่ส่วนหนึ่งตามบริเวณ

ที่มีประวัติว่าชุมชนไทยไปอยู่ในพม่าและส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากช่างไทยในพม่าที่รับเขียนตามวัดต่างๆ ได้แก่ เมืองสะกาย เมืองมนywa เมืองอมรปุระและเมืองมินบู เป็นต้น

งานจิตรกรรมไทยในพม่าที่เหลืออยู่ส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่ามีช่างไทยที่เป็นช่างในสมัยอยุธยาตอนปลายได้เขียนภาพไว้ กับส่วนหนึ่งอาจเป็นชั้นลูกหลานที่ยังสืบทอดงานเขียนและรับงานเขียนตามวัดต่างๆ ซึ่งรูปแบบศิลปกรรมแล้วจัดเป็นฝีมือช่างในสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น การวางองค์ประกอบภาพ ภาพพระพุทธรูป ภาพสถาปัตยกรรม เช่น ปราสาท เครื่องทรงเทวดา และลวดลายเครือขี้นเป็นแบบอยุธยาตอนปลาย รวมถึงการจำหลักภาพเล่าเรื่องรามเกียรติ์ ก็น่าจะได้รับรูปแบบไปจากช่างไทยหรือช่างไทยเป็นคนจำหลัก

3. สรุป

ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 บทบาทของพุทธศิลป์ไทยส่วนใหญ่เป็นผู้รับอิทธิพลทางศิลปะจากภายนอกมากกว่าที่จะส่งให้กับดินแดนอื่นๆ ด้วยเหตุที่ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 นั้น อาณาจักรที่เกิดขึ้นในดินแดนไทย ที่มีวัฒนธรรมหลัก คือ ทวารวดี นั้นยังไม่มีความชัดเจนนักในเรื่องของความเป็นอาณาจักรระบบการปกครอง อาจเป็นชุมชน บ้านเล็กเมืองน้อย บางช่วงเวลาอาจมีเมืองหลวงเป็นศูนย์กลาง แต่บางช่วงเวลาอาจไม่มีความชัดเจน และประการสำคัญ คือ ในวัฒนธรรมทวารวดีส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาท ที่มีความสมถะเรียบง่าย การสร้างศาสนสถาน จึงไม่ใหญ่โตมากนัก สร้างขึ้นเพื่อใช้ในชุมชน เช่น เจดีย์ วิหาร มีขนาดเล็ก สอดคล้องกับความเชื่อทางเถรวาทที่จุดสูงสุดคือนิพพาน และวัสดุในการก่อสร้างที่เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่บนพื้นที่ราบลุ่มใช้อิฐในการก่อสร้าง จึงสร้างศาสนสถานได้ไม่ใหญ่โตมากนัก ต่างจาก ขว้า จามและเขมรที่นับถือศาสนาฮินดู เป็นหลัก มีความเชื่อเรื่องเทวราชา จึงมีการสร้างศาสนสถานที่ใหญ่โต มั่นคงแข็งแรง เพื่อความเชื่อเรื่องอำนาจและโลกหน้า เป็นต้น อาจรวมไปถึงระบบผู้ปกครองที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองมากนัก

ดังนั้นเมื่อวัฒนธรรมเขมรเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมากในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-18 จึงมีบทบาทอยู่เหนือดินแดนไทย หลักฐานทางศิลปกรรมส่วนหนึ่งจึงแสดงให้เห็นถึงงานศิลปกรรมเขมรและคงรวมถึงความเชื่อทางศาสนาและอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่แผ่อิทธิพลทั้งทางการเมือง ศาสนาและงานศิลปกรรมเข้ามาถึงภาคกลางของประเทศไทย

บทบาทของพุทธศิลป์ไทยเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นตั้งพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ด้วยเหตุที่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 อารยธรรมโบราณ 2 แห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ล่มสลายลงพร้อมๆ กัน คือ อาณาจักรกัมพูชาภายหลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และอาณาจักรพุกามภายหลังจากกองทัพมองโกลบุกเข้าทำลาย อาณาจักรต่างๆ ในดินแดนไทยจึงเกิดขึ้น ได้แก่ สุโขทัย ล้านนา และอยุธยา และเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว และประการสำคัญ คือ มีศาสนาพุทธแบบเถรวาทเป็นหลักของความเชื่อ กลายเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและศิลปกรรมที่สำคัญคู่กับพม่า และเริ่มมีบทบาทต่อประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ได้ปกครองอาณาจักรกัมพูชาและลาว จึงได้แผ่อิทธิพลทางศาสนาและงานศิลปะสะท้อนกลับไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ที่ปรากฏชัดเจนมาก คือ ส่งให้แก่พุทธศิลป์ลาวและเขมร ส่วนที่มีต่อศิลปะพม่านั้นปรากฏอยู่น้อยมาก ด้วยเหตุที่ทั้งสองวัฒนธรรมมีพื้นฐานทางศาสนาพุทธเถรวาทมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม และพมามีพื้นฐานทางวัฒนธรรมทางศาสนาและศิลปกรรมที่เข้มแข็งมากจึงไม่ได้รับไปจากไทยมากนัก มีอยู่บ้างเป็นช่วงสั้นๆ ที่ช่างไทยไปสร้างไว้ในช่วงที่เป็นเชลยสงครามเท่านั้นเอง

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, (2517). *ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา*, กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- จารึกในประเทศไทย. เล่ม 1, (2529). กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, (2504). *พระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*.
กรุงเทพฯ: ครุสภา.
- มาดแลน จิโต (Madeleine Giteau). ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล
ทรงแปล, (2546). *ประวัติเมืองพระนครของขอม*, พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์, (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ลิม ศิลปะลาวและอีสาน*, กรุงเทพฯ:
มิวเซียมเพรส.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์, (2556). *พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการและ
ความเชื่อของคนไทย*, ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์, (2556). *ศิลปะล้านนา*. กรุงเทพฯ : มติชน, 2556.
- สันติ เล็กสุขุม, (2540). *ศิลปะสุโขทัย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เมืองโบราณ
- สันติ เล็กสุขุม, (2542). *ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ.
- สุรศักดิ์ ศรีสำออง., (2545). *เรื่องของพ่อและรวมบทความทางวิชาการ ล้านช้าง :
ล้านนา. จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประสม
ศรีสำออง*.
- หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, (2534). *ศิลปะในประเทศไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- หอสมุดแห่งชาติ, (2545). *คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง)*. นนทบุรี : พี.เค.
พรินต์ติ้งเฮาส์.
- อรวินท์ ลิขิตวิเศษกุล. (2553). *ช่างอยุธยาในเมืองพม่ารามัญ*. กรุงเทพฯ :
อิโคโมสไทย.

Boisseler, Jean. (1974). *La Sculpture en Thaïlande*, Fribourg: Office du Livre.

Giteau, Madeleine. (2001). *Art et Archéologie du Laos*. Paris : A. et J. Picard.